

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

دوره دوازدهم، سال اول

شماره ثبت:

۷۹

شماره چاپ:

-

مشخصات گزارش:

دفتر مطالعات زیربنایی

نوع گزارش:

- طرح / لایحه
- نظارتی
- راهبردی

گروه محیط زیست

شماره مسلسل:

۲۵۰۲۰۴۲۹

تاریخ شروع مطالعه

۱۴۰۳/۸/۱

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۱/۲۹

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه اصلاح پیوست‌های ۱ و ۲ سند الحاقی (پروتکل) ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) معاهده (کنوانسیون) پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد»

هومن غلامپور ارباستان، الهه سلیمانی مورچه خور تی

۱. مقدمه

اکوسیستم‌های دریایی به شدت در معرض آلودگی‌های ناشی از فعالیت‌های انسانی قرار دارند. اخیراً تعداد فزاینده‌ای از آلاینده‌های نوظهور نظیر نانوپلاستیک‌ها و میکروپلاستیک‌ها به محیط‌های بکر قطب شمال یا قطب جنوب رسیده‌اند. سال‌هاست که اقیانوس‌ها به‌عنوان محل تخلیه پسماندهای صنعتی، مواد شیمیایی (از جمله سلاح‌های شیمیایی)، فاضلاب‌ها، پسماندها و سایر دورریزهای تولیدی در خشکی‌ها مدنظر قرار گرفته‌اند. به دلیل افزایش نگرانی‌ها در خصوص آثار زیست‌محیطی فعالیت‌های انسانی بر محیط زیست دریایی، از جمله دفع بی‌رویه پسماندها در اقیانوس‌ها از سال ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰، «کنوانسیون لندن» در سال ۱۹۷۲ به منظور جلوگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماندها و سایر مواد مصوب شد. کنوانسیون لندن به دفع عمدی کشتی‌ها، هواپیماها، سکوها و دیگر سازه‌های ساخته شده و یا پسماندهای تولیدی آنها در دریای می‌پردازد. این کنوانسیون طرف‌های متعاهد را ملزم می‌کند به منظور تخلیه پسماند و سایر مواد در دریا مجوز صادر کنند و به‌طور کلی تخلیه برخی مواد خطرناک را ممنوع کنند. در سال ۱۹۹۶،

حبیب‌اله ظفریان ریگی، محمدحسن معادی رودسری (ناظران علمی)؛ الهه سلیمانی مورچه‌خورتی (مدیر مطالعه)؛ محمد آدمی ابرقویی «دفتر مطالعات حقوقی»، طه اکرمی «دفتر مطالعات سیاسی» (اظهار نظر کنندگان)؛ مهدیه قمچیلی (ویراستار ادبی)؛ آذر مهمان‌نواز نوز محله (گرافیک و صفحه‌آرایی)

طرف‌های متعاقد به کنوانسیون لندن مذاکراتی را برای به‌روزرسانی و در نهایت جایگزینی کنوانسیون لندن انجام دادند که به تصویب «پروتکل لندن» انجامید که این پروتکل در سال ۲۰۰۶ برای همه اعضا لازم‌الاجرا شد. براساس ماده (۴) این پروتکل، کشورهای عضو باید از دفع هرگونه پسماندی به‌جز موارد زیر ممانعت کنند: ۱. مواد حاصل از لای روبی، ۲. لجن فاضلاب، ۳. ضایعات ماهی یا مواد حاصل از عملیات فرآوری صنعتی ماهی، ۴. شن‌ها و سکو‌ها یا دیگر سازه‌های ساخت بشر در دریا، ۵. مواد بی‌اثر و غیر آلی زمین‌شناسی، ۶. مواد آلی با منشأ طبیعی، ۷. اقلام حجیم عمدتاً شامل آهن، فولاد، بتن و مواد غیر مضر مشابهی که نگرانی در مورد آنها صرفاً معطوف به آثار فیزیکی و محدود به پیرامون آنها می‌شود، در جایی نظیر جزایر کوچک و جوامع ایزوله شده که دسترسی عملی به گزینه دفعی غیر از دفع در دریا ندارند و ۸. جریان دی‌اکسید کربن ناشی از فرایندهای جذب CO₂ (مندرج در پیوست شماره ۱ این پروتکل). جمهوری اسلامی ایران به‌منظور حفاظت از محیط زیست دریایی، ترویج استفاده پایدار و حفظ منابع دریایی، و مدیریت فعالیت‌های انسانی در جهت ادامه استفاده‌های مجاز از دریا و برآوردن نیازهای نسل‌های کنونی و آینده (از طریق همکاری‌های بین‌المللی و به‌منظور پیشگیری، کاهش و حذف آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد) در آبان‌ماه ۱۹۹۳ به این پروتکل ملحق و اجرای مفاد آن در کشور الزامی شد.

۲. اظهار نظر کارشناسی درباره مصوبه

موضوع تصویب لایحه اصلاح پیوست‌های (۱) و (۲) سند الحاقی (پروتکل) ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) معاهده (کنوانسیون) پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد در خصوص حذف «لجن فاضلاب» از دسته‌بندی پسماندهای هشت‌گانه قابل تخلیه در محیط زیست دریایی، از دو منظر قابل بررسی است: ۱. کاهش آلودگی محیط زیست دریایی و ۲. بازیابی مواد و انرژی از پسماندهای لجن تصفیه‌خانه‌های فاضلاب.

بررسی اسناد بالادستی در این زمینه نشان می‌دهد که براساس **بند «۵» سیاست‌های ابلاغی در حوزه توسعه دریامحور** در سال ۱۴۰۲، «**ممانعت از تخریب محیط زیست دریایی**» مورد تأکید قرار گرفته است. از سوی دیگر، تعیین نقش قانونی برای وزارت جهاد کشاورزی به‌منظور تدوین و ابلاغ ضوابط فنی **استفاده از لجن فاضلاب و یا مواد حاصل از فرآوری آن در خاک به‌عنوان کود** با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت نیرو، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت کشور و سازمان ملی استاندارد ایران در **ماده (۲۰) آیین‌نامه اجرایی قانون حفاظت از خاک مصوب ۱۴۰۲**، اهمیت بازیابی مواد از لجن تصفیه‌خانه‌های فاضلاب را غیرقابل انکار نموده است. علاوه بر این، با عنایت به آنکه طبق تبصره «۴» ماده (۲) قانون مدیریت پسماندها مصوب سال ۱۳۸۳، لجن‌های حاصل از تصفیه فاضلاب‌های شهری و تخلیه چاه‌های جذبی فاضلاب خانگی، در صورتی که خشک یا کم‌رطوبت باشند، در دسته پسماندهای عادی قرار خواهند گرفت، **حکم جزء «۲» بند «چ» ماده (۲۲) قانون برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه کشور در خصوص لزوم استفاده از کودهای آلی حاصل از فرایندهای بازیافت پسماندها** در مورد «**لجن فاضلاب**» نیز صدق خواهد کرد.

از منظر حقوقی براساس بند «۴» ماده (۲۲) پروتکل پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد، این اصلاحات صد روز پس از تصویب در نشست طرف‌های متعاقد برای همه اعضا به غیر از طرف‌های متعاهدی که قبل از پایان (صد) روز، عدم توانایی خود را برای پذیرش اصلاحیه در زمان تعیین شده اعلام می‌دارند، لازم‌الاجرا خواهد شد. بنابراین، با توجه به گذشت بیش از صد روز از زمان اصلاحات مربوطه (بیش از دو سال)، و عدم ارائه هیچ اعتراض و مخالفتی از طرف جمهوری اسلامی ایران به اصلاحات اعمال شده در فرصت قانونی اشاره شده، مفاد لایحه، پیش از بررسی حاضر، از نظر بین‌المللی برای جمهوری اسلامی ایران لازم‌الاجرا شده و از این رو، لازم است دستگاه مربوطه (سازمان حفاظت محیط زیست) در خصوص طی نشدن فرایند قانونی داخلی برای اعمال اصلاحات در زمان مقرر، رفع ابهام نماید.

در نهایت می‌توان گفت، با توجه به الزامات قانونی که در بالا به آن اشاره شد و نظر به تأیید اصلاحات پیشنهادی از سوی سازمان حفاظت محیط زیست، به‌عنوان مرجع ملی کنوانسیون و پروتکل حاضر، تصویب لایحه اصلاح پیوست‌های (۱) و (۲) سند الحاقی (پروتکل) ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) معاهده (کنوانسیون) پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد از نقطه نظر کارشناسی بلامانع است.

توجه به این نکته ضروری است که «پروتکل لندن» در راستای تحقق اهداف توسعه پایدار به ویژه در خصوص پایدارسازی اقیانوس‌ها، دریاها و منابع دریایی، امنیت غذایی و اقتصاد دریا و همسو با بند «۵» سیاست‌های ابلاغی کلی نظام در حوزه توسعه دریا محور است. بنابراین، باید به این مقوله توجه کرد که بندها و اهداف مختلف توسعه پایدار به شیوه‌های مختلفی در حال اجرا و تصویب در داخل کشور است [۱].

متن مصوب کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست به شرح زیر است:

ماده واحد - اصلاحات پیوست‌های سند الحاقی (پروتکل) ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) معاهده (کنوانسیون) پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد، موضوع قطعنامه ال پی. (۱۷) هفدهمین نشست اعضای طرف‌های متعاقد سند الحاقی (پروتکل) مذکور به شرح پیوست تصویب و اجازه مبادله اسناد آن داده می‌شود.

تبصره - رعایت اصول هفتاد و هفتم (۷۷) و یکصد و بیست و پنجم (۱۲۵) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اجرای این قانون الزامی است.

مقایسه متن مصوب کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست با لایحه پیشنهادی نشان می‌دهد که همسو با اظهار نظر کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی که در گزارشی به شماره مسلسل ۱۹۲۵۱/۲۵۰ تبیین شد، **لایحه بدون اصلاح و عیناً مورد تأیید است.**

۳. جمع‌بندی

نظر به الزامات قانونی ملی نظیر سیاست‌های ابلاغی، قوانین دائمی و قانون برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت کشور در خصوص کاهش آلودگی محیط زیست دریایی و بازیابی مواد و انرژی از پسماندها، تصویب **لایحه اصلاح پیوست‌های (۱) و (۲) سند الحاقی (پروتکل) ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) معاهده (کنوانسیون) پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد در مجلس شورای اسلامی قابل پذیرش و مورد تأیید است.**

نظر به آنکه اصلاحات در برخی معاهده‌ها (کنوانسیون) و اسناد الحاقی (پروتکل) بین‌المللی با عضویت جمهوری اسلامی ایران پس از گذشت مهلت تعیین شده، برای کشور لازم‌الاجرا می‌شود و از این رو، می‌تواند سبب تحمیل تعهدات بین‌المللی و عدم‌النتفع‌های احتمالی برای کشور شود، ضرورت دارد تا دستگاه‌های مربوطه در بازه‌های زمانی تعیین شده برای بررسی اصلاحات اعمال شده در متون اسناد مذکور، نسبت به انجام بررسی‌های کارشناسی لازم و اخذ نظرهای همه ذی‌نفعان و ذی‌مدخلان (کشوری و لشکری)، طی فرایند قانونی اعمال اصلاحات مذکور در کشور اقدام کنند. بدین جهت پیشنهاد می‌شود دستگاه مربوطه (سازمان حفاظت محیط زیست) در خصوص طی نشدن فرایند قانونی داخلی برای اعمال اصلاحات در زمان مقرر، رفع ابهام کند. در جدول ۱، چکیده جمع‌بندی بررسی‌ها بر روی ماده واحد و تبصره لایحه پیشنهادی ارائه شده است.

جدول ۱. چکیده جمع‌بندی اظهار نظر بر روی متن مصوبه کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

ردیف	عنوان	موافق	مخالف	موافقت با انجام اصلاحات جزئی	ارجاع به کمیسیون
۱	ماده	*			
۲	تبصره	*			

منبع و مأخذ

[۱] غلامپور ارباستان، هومن، الهه سلیمانی مورچه خورتی (۱۴۰۳). «اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه اصلاح پیوست‌های ۱ و ۲ سند الحاقی (پروتکل) ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) معاهده (کنوانسیون) پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد»»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مسلسل ۲۰۱۷۹.

تصویب لایحه اصلاح پیوست‌های (۱) و (۲) سند الحاقی (پروتکل) ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) معاهده (کنوانسیون) پیشگیری از آلودگی دریایی ناشی از تخلیه پسماند و سایر مواد در مجلس شورای اسلامی قابل پذیرش و مورد تأیید است.

